

Wantrouw de vrije wil bij 'voltooid leven'

Illustratie Dominique van der Mast,
Studio Octovidu

EUTHANASIE - De vrije wil is een gemankeerd instrument, aldus Els Stokkers. Laten we dat bij de discussie over levensbeëindiging niet vergeten.

ELS STOKKERS, HUISARTS TE
UITHOORN

In de discussie rond euthanasie begrijpen mensen zonder medische achtergrond vaak niet dat de afweging om een ander mens geen kwaad te willen en te mogen doen, ervoor zorgt dat het toepassen van een levensbeëindigende handeling soms onuitvoerbaar is. Voor mij als huisarts is dat vaak onbegrijpelijk. Het essay van de heer Matthijssen (Letter&Geest, 30 september) verschaft mij in ieder geval helderheid in de denkwereld van een andere beroepsgroep: de juristen. Als ik het goed begrepen heb, bevat voor een jurist de schriftelijke wilsverklaring alle duidelijkheid die nodig is om een arts ertoe te bewegen tot dodelijk handelen over te gaan. Bij twijfel schort het aan de ruimdenkendheid van de betrokken arts.

Ik vind dit een ietwat kwetsend standpunt, omdat er gesuggereerd wordt dat een weigerachtige arts een bekrompen geest heeft, maar het standpunt ordent de zaken wel: artsen aarzelen bij euthanasie in een vergevorderd stadium van dementie, omdat voor hen niet onomstotelijk vaststaat dat ze zich houden aan het *primum non nocere* ('in ieder geval geen kwaad doen') dat beloofd is bij het afleggen van de eed (twijfel die gestaafd wordt door het feit dat de dokter 'krijgertje'

moet spelen met een op dat moment wilsonbekwame patiënt die weigerachtig is om zich te laten doden). Juristen begrijpen die aarzeling niet, omdat er sprake is van een rechtsgeldige wilsverklaring. Ieder zijn vak.

Op papier

Maar nu de mens, noch arts, noch jurist. In het gewone dagelijkse leven kennen we allemaal het leed dat aangericht kan worden door het strikt na moeten leven van contracten en wilsverklaringen. Sterker nog, juristen hebben er werk te over aan. We leggen als mens onder leiding van onze 'vrije wil' ongelooflijk veel vast op papier, in het kennelijke weten dat we daar op dat moment reuze goed aan doen. En daar komen we vervolgens verderop in ons leven maar wat vaak op terug. Met alle gevolgen van dien. Deze vaststelling rechtvaardigt naar mijn idee een wantrouwen van onze vrije wil.

En dit laatste acht ik vooral van groot belang in de discussie rond euthanasie bij een gevoel van 'voltooid leven'. Een mens die het leven voltooid vindt, levensmoe is en er daardoor naar verlangt om een einde te maken aan het leven zelf, moet het hebben van de interpretatie van dit gevoel, door het verstand. Voorstanders van de mogelijkheid tot euthanasie als dit gevoel zich aandient, gaan ervan uit dat een autonoom denkend mens een weloverwogen beslissing kan nemen en achten dat voldoende als basis voor een verzoek om hulp bij zelfdoding. Maar daarmee wordt het lot in handen gelegd van een gemankeerd instrument. De vrije wil is van zichzelf namelijk niet onafhankelijk van allerlei veranderlijke factoren. Het zijn veelal omstandigheden van buitenaf en gevoelens van binnenuit, die bepalen wat we denken te willen op zeker moment in ons leven, voor kortere of langere duur.

We kennen het allemaal: wat zich op een bepaald moment in ons leven aandient als de beste keuze voor onszelf, kan jaren later door datzelfde 'zelf' beoordeeld worden als de slechtste keuze ooit. Letterlijk en figuurlijk dus levensgevaarlijk om de keus voor de dood toe te vertrouwen aan de wispelturigheid van de vrije wil!

Er ligt daar overigens naar mijn idee een duidelijk verschil met de wens tot euthanasie in geval van uitzichtloos en ondraaglijk ziek zijn, waar ook een scala van ouderdomskwalen onder kan vallen. Daarbij is het juist het verlies van autonomie en van lichamelijke en geestelijke integriteit (waarmee ik niet de desoriëntatie bij dementie bedoel), dat bijdraagt aan het maken van de daadwerkelijke keus voor een gepland levenseinde.

Alle voorbereidingen die artsen en patiënten met elkaar treffen om bij ondraaglijk lijden tot euthanasie over te kunnen gaan, vinden plaats in een fase waarin het verstand van een patiënt nog overheerst: er moeten woorden aan te pas komen om uitleg te geven bij de wens voor een zelfverkozen dood, er moeten gesprekken gevoerd worden, er moet verslag gelegd worden, er moet getoetst worden aan de wet. Allemaal rationele denkbaarheid.

Maar daarna volgt de fase waarin het wachten is op het instinctmatige signaal bij de zieke dat het moment aangebroken is om ook daadwerkelijk tot euthanasie over te gaan. Dat signaal komt niet van het verstand of de vrije wil, maar van een ander deel van onszelf.

Om die reden adviseer ik een patiënt ook altijd om geen hoofdbrekens te hebben over 'het beste moment voor euthanasie', omdat dit zich niet beredeneerd aandient maar er tijdens het voortschrijdend ziek zijn, met bijbehorende desintegratie van het hele wezen, gewoon wel of niet zal zijn (er zijn ook veel mensen die

een euthanasie wel voorbereiden,
maar het besluit uiteindelijk niet
nemen).

Ruimte

Tot slot ben ik zelf als mens blij dat
het leed van de keuzestress die het
recht op zelfbeschikking en het
recht om te mogen varen op de
wispelturigheid van de vrije wil in
het levenseinde-vraagstuk met zich
meebrengt, me nog bespaard
wordt. Wat een opgeruimd gevoel
dat ik geen gelegaliseerd
levensbeëindigend poedertje in
mijn bureaula heb liggen: laat tijd
en toeval hun ruimte maar
behouden.